

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

દીવાની અપીલ નં.૬૮/૧૯૬૪

આવકવેરા આયુક્ત, યુ. પી.

વિરુદ્ધ

કુંવર ત્રિવિક્રમ નારાયણ સિંહ

એપ્રિલ ૯, ૧૯૬૫

[ન્યાયમૂર્તિઓ શ્રી કે. સુબ્બા રાવ, જે.સી. શાહ અને એસ.એમ. સિકરી]

આવકવેરાનો કાયદો, ૧૯૨૨ (૧૯૨૨નો ૧૧), કલમ ૨ (૧) (એ) અને ૪ (૩) (viii)–કૃષિ આવક–આવકવેરાની પ્રકૃતિ.

પ્રતિવાદી એક હિંદુ અવિભાજિત પરિવારના વડા હતા અને એક જાગીરદારના

વંશજ હતા.જિલ્લામાં જાગીરદાર અને જમીનદારો વચ્ચેના કેટલાક વિવાદોનું ૧૮૩૭માં બ્રિટિશ સરકાર અને તે સમયના જાગીરદાર વચ્ચેના સમાધાન દ્વારા સમાધાન કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં સરકારે જાગીરદાર અને તેના વારસદારોને કાયમ માટે પેન્શન આપ્યું હતું, જેની ગણતરી જાગીરની આવકના એક ચતુર્થાંશના આધારે કરવામાં આવશે.આ વ્યવસ્થા દ્વારા જાગીરમાંથી વસૂલાત જમીંદાર દ્વારા સરકારને સીધી ચૂકવવાપાત્ર બની હતી અને જાગીરદાર અને તેના અનુગામીઓ હવે જાગીરના માલિક રહ્યા ન હતા અને માત્ર પેન્શનના હકદાર બન્યા હતા.

આવકવેરાના અધિકારીએ પ્રતિવાદી દ્વારા પેન્શનની પ્રાપ્તિનું મૂલ્યાંકન તેની નિયમિત આવકના ભાગ રૂપે કર્યું હતું અને પ્રાપ્ત થયેલી રકમ આવકવેરાના અધિનિયમ, ૧૮૨૨ની કલમ-૪ (૩) (iii) ના અર્થમાં કૃષિ આવક હોવાની પ્રતિવાદીની દલીલને નકારી કાઢી હતી.

અપીલમાં, સહાયક કમિશનરે પ્રતિવાદીની દલીલ સ્વીકારી હતી, પરંતુ ટ્રિબ્યુનલે આ તારણને ઉલટાવી દીધું હતું.હાઈકોર્ટ.એક સંદર્ભમાં.આ આધારો પર પ્રતિવાદીની તરફેણમાં આ મુદ્દાનો નિર્ણય કર્યો.અન્ય બાબતોની સાથે, ૧૮૩૭ના સમાધાન હેઠળ આપવામાં આવેલો અધિકાર યોજ્જી જમીન મહેસૂલ વસૂલાતમાં એક ચતુર્થાંશ હિસ્સાનો અધિકાર હતો અને વધુમાં, જાગીરદારના

અનુગામીઓને મળતી રકમ દર વર્ષે અલગ અલગ હતી. સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષની અપીલમાં, પ્રતિવાદી વતી એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રાપ્ત થયેલી રકમ મૂડી રસીદની પ્રકૃતિમાં હતી, જે જાગીરદાર અને તેના અનુગામીઓને જાગીર જમીનોનો હક છોડવા માટે વળતરની ચુકવણી હતી.

પકડી રાખો:

(i) ૧૮૩૭ના સમાધાન અને વ્યવસ્થા હેઠળ, પ્રતિવાદીને જમીનમાં અથવા તેના સંબંધમાં ચૂકવવાપાત્ર જમીન મહેસૂલમાં કોઈ રસ નહોતો. [૭૦૪ એ].

યુ. પી. રાજ્ય વિરુદ્ધ કુંવર શ્રી ત્રિવિક્રમ નારાયણ સિંહ, [૧૯૬૨] ૩-S.C.R-૨૧૩, અનુસર્યા.

આ કિસ્સામાં આવકનો સ્રોત ૧૮૩૭ની વ્યવસ્થા હોવાથી, આવકને કાયદાની કલમ ૨ (૧) (એ) માં કૃષિ આવકની વ્યાખ્યાના અર્થમાં જમીનમાંથી મેળવવામાં આવી હોવાનું માની શકાતું નથી. ભલે આવક દર વર્ષે બદલાતી રહે, તેમ છતાં આવકનો સ્રોત જમીન નહીં પણ વ્યવસ્થા હતી. [૭૦૫ જી]

મહારાજકુમાર ગોપાલ સરન નારાયણ સિંહ વિરુદ્ધ સી. એલ. ત્યારબાદ ટી. બિહાર અને ઓરિસ્સા, ૩ આઈ. ટી. આર. ૨૩૭, સી. આઈ. ટી. બિહાર અને ઓરિસ્સા વિરુદ્ધ રાજા બહાદુર કામખ્યા નારાયણ સિંહ અને અન્ય, ૧૬ આઈ. ટી. આર. ૩૨૫, શ્રીમતી બાયા એફ. ગુઝદાર વિરુદ્ધ સી. આઈ. ટી. બોમ્બે ૨૭,

આઈ. ટી. આર. ૧, મહારાજાધિરાજ સર કૈનેશ્વર સિંહ વિરુદ્ધ સી. આઈ. ટી.,
બિહાર અને ઓરિસ્સા, ૪૧ આઈ. ટી. આર. ૧૬૯ આવ્યા હતા.

((૨) પ્રતિવાદીને મળેલી રકમ મૂડી રસીદ નહોતી પરંતુ મહેસૂલ આવક હતી
અને તેથી તે કરપાત્ર હતી.

જ્યાં એસ્ટેટનો માલિક કાયમી વાર્ષિકી માટે મૂડી સંપત્તિની અદલાબદલી કરે છે,
તે સામાન્ય રીતે તેના હાથમાં કરપાત્ર હોય છે.જો તે હતામાં ચૂકવવાપાત્ર મૂડીની
રકમ માટે તેની સંપત્તિની અદલાબદલી કરે તો સ્થિતિ અલગ હશે.જ્યારે આવા
હતાઓ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તે આવક તરીકે કરપાત્ર રહેશે નહીં.પરંતુ વર્તમાન કેસમાં
પ્રાપ્ત થયેલી રકમ આ પ્રકૃતિનો હમો હોવાનું દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી ન હતી.

[૭૦૬ એચ-૭૦૭સી]

ઈનલેન્ડ રેવન્યુ કમિશનર વિરુદ્ધ વેસ્લેયન અને જનરલ એસ્યોરન્સ સોસાયટી,
૩૦ ટી. સી. ૧૧, અને પેરિન વિરુદ્ધ ડિક્સન ૧૪ ટી. સી. ૬૦૮ નો ઉલ્લેખ
કરવામાં આવ્યો છે.

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન:

સિવિલ અપીલ No.૬૮/૧૯૬૪.

આવકવેરાના સંદર્ભમાં અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના ૨૭ જુલાઈ, ૧૯૫૯ના ચુકાદા

અને હુકમનામા સામે અપીલ No.૩૦૭/૧૯૫૭.

અપીલકર્તા વતી સોલિસિટર જનરલ એસ. વી. ગુપ્તા, આર. ગણપતિ ઐયર અને આર. એન. સચ્ચે.

પ્રતિવાદી માટે એ. વી. વિશ્વનાથ શાસ્ત્રી અને એસ. પી. વર્મા.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ સીકરી દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૬૬એ (૨) હેઠળ અલ્લાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા પ્રમાણપત્રને અનુસરીને આ અપીલ (હવે પછી તેને અધિનિયમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) આ અધિનિયમ હેઠળના સંદર્ભમાં હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે, જેમાં નકારમાં ઉલ્લેખિત પ્રશ્નનો જવાબ આપવામાં આવ્યો છે. અપીલીય ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા ઉલ્લેખિત પ્રશ્ન છે:

"શું ભારતીય આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૪ની પેટા કલમ ૩ની કલમ (viii) ના સાચા અર્થઘટન પર રૂ. ૩૬, ૩૯૬/- આકારણી વર્ષ ૧૯૪૯-૫૦ ના પાછલા વર્ષ દરમિયાન કરદાતાને ભથ્થું તરીકે પ્રાપ્ત થયેલ આવક ભારતીય આવકવેરાના કાયદા, ૧૯૨૨ હેઠળ કરપાત્ર છે?

કેસના નિવેદનમાં જણાવેલી સંબંધિત હકીકતો નીચે મુજબ છે:કરદાતા એક હિંદુ અવિભાજિત પરિવાર છે જેનું નેતૃત્વ શ્રી ત્રિવિક્રમ નારાયણ સિંહ કરે છે, જે શ્રી બાબુ ઔસન સિંહના વંશજ છે, જેઓ મૂળ સ્થાપક અને બનારસ જિલ્લામાં ઔસનગંજ રાજ્ય તરીકે ઓળખાતા રાજ્યના માલિક હતા.બનારસ જિલ્લો અગાઉ અવધ પ્રદેશનો એક ભાગ હતો.વર્ષ ૧૭૭૫માં અથવા તેની આસપાસ ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીના નવાબ અસફુદ્દૌલા વચ્ચેની સંધિ દ્વારા બનારસ પ્રાંત બ્રિટિશ સરકારને સોંપવામાં આવ્યો હતો.બ્રિટિશ સરકારે રાજા ચેત સિંહને રાજનો સનદ આપ્યો હતો, જેમણે બદલામાં પરગણાના સેયદપોરની જાગીર અને બાબુ ઔસન સિંહને કાયમ માટે ભિતેરી આપી હતી.એવું લાગે છે કે ૧૭૯૬માં જિલ્લામાં બાબુ ઔસન સિંહ અને જમીનદારો વચ્ચે કેટલાક વિવાદો થયા હતા અને આ બાબત બનારસ કલેક્ટર દ્વારા કલકત્તામાં મહેસૂલ બોર્ડને મોકલવામાં આવી હતી.જાગીરદારો અને જમીનદારો વચ્ચેના વિવાદો આખરે ૧૮૩૭માં બ્રિટિશ સરકાર અને તત્કાલીન જાગીરદાર હટ નારાયણ સિંહ વચ્ચેના સમાધાન દ્વારા સમાપ્ત થયા હતા, જેમાં બ્રિટિશ સરકારે રૂ. ૩૬,૩૨૨/૮-બાબુ હટ નારાયણ સિંહને તેમના વારસદારોને કાયમ માટે.આ પેન્શનની રકમની ગણતરી જાગીરની આવકના ચોથા ભાગના આધારે કરવામાં આવી હતી.આ વ્યવસ્થા દ્વારા જાગીરની મહેસૂલ અથવા જમીનની વસૂલાત જમીનદારો દ્વારા સરકારને સીધી ચૂકવવાપાત્ર બની હતી અને પેન્શનની મંજૂરી દ્વારા, બાબુ હટ નારાયણ સિંહ અને તેમના અનુગામીઓ હવે પરગણા અથવા જાગીરના માલિક ન રહ્યા અને

માત્ર પેન્શનના હકદાર બની ગયા.જે પત્ર દ્વારા પેન્શનની રકમ નક્કી કરવામાં આવી હતી તે રૂ. ૩૬૩૨૨/૮ ની તારીખ ૭મી જુલાઈ, ૧૮૩૭ છે અને તે એચ. ઇલિયટ એસ્કવાયર, સેક્રેટરી સદર બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ એન. ડબલ્યુ. પી. અલ્હાબાદથી લઈને જે. થોમ્પસન એસ્કવાયર, લેફ્ટનન્ટ સરકારના કાર્યકારી સચિવ, એન. ડબલ્યુ. પી. સુધી હતી.

બાબુ હર નારાયણ સિંહ અને તેમના વારસદારોને સરકાર દ્વારા દર વર્ષે નિયમિતપણે પેન્શન ચૂકવવામાં આવતું હતું.આકારણી વર્ષ ૧૯૪૯-૫૦ ના પાછલા વર્ષ દરમિયાન, કરદાતાને ઉપરોક્ત પેન્શનના કારણે Rs.૩૬૩૯૬ ની રકમ મળી હતી.કરદાતાએ વાંધો ઉઠાવ્યો હોવા છતાં આવકવેરાના અધિકારીએ એવું માન્યું હતું કે તે કરદાતાઓની નિયમિત વાર્ષિક આવક છે અને તે કૃષિ આવકવેરાની શ્રેણીમાં આવતી નથી.તેમણે અવલોકન કર્યું હતું કે "હકીકતમાં આ આવક તેની ચૂકવણી કરવાની સરકારની વૈધાનિક જવાબદારીમાંથી ઉદ્ભવી હતી, અને જો કે સરકારે જેની સાથે જમીન પતાવટ કરવામાં આવી હતી તે વ્યક્તિ પાસેથી તેની ભરપાઈ કરી હતી, મલિકાનાના વંશાવળી વૃક્ષમાં જમીન બીજી ડિગ્રીમાં દેખાય છે, તેનો તાત્કાલિક અને અસરકારક સ્રોત તે ચૂકવવાની સરકારની વૈધાનિક જવાબદારી છે, અને આ જવાબદારી આવકવેરાના અધિનિયમના અર્થમાં નથી, સી. આઈ. ટી. વિરુદ્ધ રાજા બહાદુર કર્ણખયા નારાયણ સિંહ [(૧૯૪૮) ૧૬ આઈ. ટી. આર. ૩૨૫]".

કરદાતાએ અપીલ સહાયક કમિશનરને અપીલ કરી હતી, જેમણે એવું માન્યું હતું કે "અપીલકર્તા દ્વારા પ્રાપ્ત વિવિધ અને અચોક્કસ રકમનું કથિત રોકડ અનુદાન, સેયદપુરની જમીન મહેસૂલના સંબંધમાં, જે હવે ગાઝીપુર જિલ્લાનું તાલુકા છે, તે સ્પષ્ટ રીતે આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૨ (૧) હેઠળ કૃષિ આવકની વ્યાખ્યામાં આવે છે".

આવકવેરાના અધિકારીએ આવકવેરાની અપીલ ટ્રિબ્યુનલમાં અપીલ કરી હતી. ટ્રિબ્યુનલે ચુકાદો આપ્યો હતો કે રૂ. ૩૬, ૩૯૬/- આ કાયદા હેઠળ કરવેરા માટે વસૂલવામાં આવતો હતો કારણ કે આવક કૃષિ આવક નહોતી "જો કે પેન્શન ભાડાની વસૂલાતના જથ્થાના સંદર્ભમાં નક્કી કરવામાં આવતું હતું, ભાડાની વસૂલાત અથવા જમીનને પેન્શનનો તાત્કાલિક સ્રોત ન કહી શકાય. પેન્શનનો સ્રોત એ જાગીરદારના માલિકીના અધિકારોને નાબૂદ કરવા માટે સરકાર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી જવાબદારી હતી અને જ્યારે આવકનો તાત્કાલિક સ્રોત જમીન અથવા જમીનમાંથી ભાડાની વસૂલાત ન હતો, ત્યારે તે માનવું મુશ્કેલ છે કે કરદાતાની રસીદ આવકવેરાના અધિનિયમની કલમ ૪ (૩) (viii) ના અર્થમાં કૃષિ આવક હતી.

ઉચ્ચ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે ૭ જુલાઈ, ૧૮૩૭ના પત્રની ભાષામાંથી એ

સ્પષ્ટ છે કે જે અધિકાર આપવામાં આવ્યો હતો તે તાલુકા સ્થાપનાના ખર્ચમાં કપાત કર્યા પછી ચોખ્ખી જમીન મહેસૂલ વસૂલાતમાં એક ચતુર્થાંશ હિસ્સાનો અધિકાર હતો.તે એ હકીકત પર આધાર રાખતું હતું કે બાબુ હરનરૈન સિંહના અનુગામીઓને જે રકમ મળી હતી તે દર વર્ષે બદલાતી રહેતી હતી.તેમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે "પત્રની ભાષા અને પક્ષકારોની આ વર્તણૂક માત્ર એ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી શકે છે કે, ૭મી જુલાઈ, ૧૮૩૭ના પત્રમાં સમાવિષ્ટ આ સમજૂતી દ્વારા, બાબુ હર નારાયણ સિંહ અને તેમના અનુગામીઓને કાયમી ધોરણે જમીન મહેસૂલની વસૂલાતના એક ચતુર્થાંશ ભાગનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો હતો, માત્ર તે આધારે ગણવામાં આવેલી રકમ મેળવવાનો અધિકાર નહીં".તદનુસાર ઉચ્ચ અદાલતે આ પ્રશ્નનો નકારાત્મક જવાબ આપ્યો હતો.

અપીલકર્તા વતી વિદ્વત એડિશનલ સોલિસિટર-જનરલ દલીલ કરે છે કે ૭ જુલાઈ, ૧૮૩૭ના પત્રના સાચા અર્થઘટન અનુસાર, જમીન મહેસૂલમાં કરદાતાને કોઈ અધિકાર આપવામાં આવ્યો ન હતો.તે ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ કુંવર શ્રી ત્રિવિક્રમ નારાયણ સિંહ (૧૯૬૨-૩-SCR-૧૧૩) માં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખે છે.તે કેસ અલ્હાબાદ ખાતેની ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં વર્તમાન પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરાયેલી રિટ અરજીમાંથી બહાર આવ્યો હતો, જેમાં ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્યને પરગણાના "સ્યુદપુર ભેત્રી" ના સંદર્ભમાં હરનારાયણ સિંહની વંશપરંપરાગત સંપત્તિના બદલામાં ચૂકવવાપાત્ર "પેન્શન,

ભથ્થું અથવા મલિકાના" ની નિયમિત ચુકવણીના તેના અધિકારમાં દખલ ન કરવા અને "પેન્શન, ભથ્થું અથવા મલિકાના" ની ચુકવણી માટેના આદેશ માટે હાકલ કરવામાં આવી હતી.આ અદાલતે ૭ જુલાઈ, ૧૮૩૭ના એ જ પત્રનું અર્થઘટન કર્યું હતું અને તે નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે પ્રતિવાદીએ જમીન અથવા કોઈપણ જમીન મહેસૂલમાં કોઈ વ્યાજ મેળવ્યું નથી.શાહ, જે., કોર્ટ વતી બોલતા, નિરીક્ષણ કર્યું:

"વાર્ષિક ભથ્થું મહાલોની ચોખ્ખી આવકના ચોથા ભાગ જેટલું હોવાથી, પ્રતિવાદીનો અધિકાર જમીન અથવા જમીનની આવકમાં વ્યાજનું સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરતો નથી.આ વ્યવસ્થા હેઠળ, સમગ્ર જમીન મહેસૂલ સરકાર દ્વારા એકત્રિત કરવાની હતી અને સંગ્રહમાં હરનરૈન સિંહ અને તેમના વંશજોને કોઈ હિત કે જવાબદારી નહોતી.જમીનનો અધિકાર અને તેના મહેસૂલને છોડવા માટેના વિચારણા તરીકે, પ્રતિવાદી અને તેના પૂર્વજોને રૂ. ૩૦,૬૧૨-૧૩-૦.ભથ્થું એક અર્થમાં જમીન પર આકારણી કરાયેલી જમીનની આવક સાથે સંબંધિત હતું, એટલે કે તે જમીનની આવકની ટકાવારી તરીકે નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ ટકાવારી માત્ર એક માપ હતી, અને જેના બદલામાં ભથ્થું આપવામાં આવ્યું હતું તે અધિકારનો સ્રોત દર્શાવ્યો હતો.

પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલ, શ્રી એ. વિશ્વનાથ શાસ્ત્રી વિનંતી કરે છે કે તેના સાચા અર્થઘટન પર ૭ જુલાઈ, ૧૮૩૭ ના પત્રમાં સંગ્રહ વહેંચવાની વ્યવસ્થા દર્શાવવામાં આવી છે.અમે તેમની દલીલ સાથે સહમત થઈ શકતા નથી.અમે ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ કુંવર શ્રી ત્રિવિક્રમ નારાયણ સિંહ (૧૮૬૨-૩-SCR-૨૧૩) ના કેસમાં આ અદાલતના તર્ક અને નિષ્કર્ષને આદરપૂર્વક અપનાવીએ છીએ અને માનીએ છીએ કે આ વ્યવસ્થા હેઠળ પ્રતિવાદીને જમીનમાં અથવા તેના સંદર્ભમાં ચૂકવવાપાત્ર જમીન મહેસૂલમાં કોઈ રસ નથી.જો આ વ્યવસ્થાનું સાચું અર્થઘટન હોય, તો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે શું પેન્શન અથવા ભથ્થું એ કૃષિ આવક છે."કૃષિ આવક' ને 'ડ' માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે.૨ આ અધિનિયમ નીચે પ્રમાણે છે:

"(૧) "કૃષિ આવક "એટલે -

((ક) જમીનમાંથી મેળવેલ કોઈપણ ભાડું અથવા મહેસૂલ કે જેનો

ઉપયોગ કૃષિ હેતુઓ માટે કરવામાં આવે છે અને જેનું

મૂલ્યાંકન બ્રિટિશ ભારતમાં જમીન મહેસૂલ તરીકે કરવામાં

આવે છે અથવા કાઉનના અધિકારીઓ દ્વારા મૂલ્યાંકન અને

એકત્રિત કરવામાં આવતા સ્થાનિક દરને આધિન છે:.....

"

મહારાજકુમાર ગોપાલ સરન નારાયણ સિંહ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, બિહાર અને ઓરિસ્સા (૩-આઈ. ટી. આર.-૨૩૭) માં, હકીકતો એ હતી કે કરદાતાએ તેની સંપત્તિનો મોટો હિસ્સો આપ્યો હતો.સ્થાનાંતરણ માટેની વિચારણા, અન્ય બાબતોની સાથે, કરદાતાને આજીવન માટે Rs.૨૪૦૦૦૦ ની વાર્ષિક ચુકવણી હતી.પ્રિવી કાઉન્સિલે એવું માન્યું હતું કે "આ વાર્ષિક ચુકવણી કૃષિ આવક નથી કારણ કે તે ભાડું અથવા જમીનમાંથી મેળવેલી આવક નથી પરંતુ કરાર હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર નાણાં છે જે કરારકર્તા પર વ્યક્તિગત જવાબદારી લાદવામાં આવે છે, જેનો નિકાલ જમીન પર ચાર્જ દ્વારા સુરક્ષિત કરવામાં આવ્યો હતો".

પ્રિવી કાઉન્સિલે આવકવેરાના કમિશનર બિહાર અને ઓરિસ્સા વિરુદ્ધ રાજા બહાદુર કામાખ્યા નારાયણ સિંહ અને અન્યો (૧૬-ITR-૩૨૫) માં 'વ્યુત્પન્ન' શબ્દનો અર્થ નીચે પ્રમાણે કર્યો હતો:

"'વ્યુત્પન્ન' શબ્દ કલાનો શબ્દ નથી.વ્યાખ્યામાં તેનો ઉપયોગ ખરેખર ઉત્પાદનની વંશાવળીની તપાસની માંગ કરે છે.પરંતુ અસરકારક સ્રોત મળતાની સાથે જ તપાસ બંધ થવી જોઈએ.વ્યાજના વંશાવળી વૃક્ષમાં જમીન ખરેખર સેકન્ડ ડિગ્રીમાં

દેખાય છે, પરંતુ તાત્કાલિક અને અસરકારક સ્રોત ભાડું છે, જેને ચુકવણી ન કરવાના અકસ્માતનો સામનો કરવો પડ્યો છે. અને ભાડું એ વ્યાખ્યાના અર્થમાં જમીન નથી.

આ અદાલતે શ્રીમતી બાયા એફ. ગુઝદાર, બોમ્બે વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, બોમ્બે (૨૭-આઈટીઆર-૧) માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"આ કાયદામાં વ્યાખ્યાયિત કૃષિ આવકનો હેતુ કૃષિ હેતુઓ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી જમીન સાથે સીધા જોડાણ દ્વારા પ્રાપ્ત થતી આવકનો ઉદ્દેશ કરવાનો છે અને પરોક્ષ રીતે તેને એવા કિસ્સાઓમાં લંબાવવાનો નથી કે જ્યાં તે આવક અથવા તેનો ભાગ ડિવિડન્ડની વહેંચણી દ્વારા અથવા અન્યથા બદલાય છે.

મહારાજાધિરાજ સર કામેશ્વર સિંહ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, બિહાર અને ઓરિસ્સા (૪૧-આઈ. ટી. આર.-૧૬૯) કેસમાં આ અદાલત દ્વારા આ જ કસોટી અપનાવવામાં આવી હતી અને આવક એ કૃષિ આવક છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે અદાલતે ફરીથી અધિકારના સ્ત્રોત તરફ ધ્યાન આપ્યું હતું. ન્યાયમૂર્તિ શાહે અવલોકન કર્યું:

"અપીલકર્તાને ટ્રસ્ટનો વિષય હોય તેવી જમીનોમાં કોઈ ફાયદાકારક હિત નથી:ન તો તેને ટ્રસ્ટ હેઠળ મિલકતની આવક અથવા તેના કોઈ ભાગને તે આવકમાં કોઈ લાભદાયી વ્યાજના બદલામાં પ્રાપ્ત કરવાનો અને પોતાને યોગ્ય બનાવવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે.અધિકારનો સ્રોત જેમાં ટ્રસ્ટની ચોખ્ખી આવકનો એક ભાગ અપીલકર્તા દ્વારા તેના મહેનતાણું તરીકે ફાળવવામાં આવે છે તે કૃષિ જમીનના ભાડા અથવા મહેસૂલ મેળવવાના અધિકારમાં નથી, પરંતુ ટ્રસ્ટના સંચાલન માટે મહેનતાણું મેળવવા માટેના ખતમાં કરારમાં રહે છે.અપીલકર્તા દ્વારા મહેનતાણું તરીકે વિનિયોજિત ટ્રસ્ટની આવક તેને ભાડું અથવા જમીનની આવક તરીકે પ્રાપ્ત થતી નથી; બાકી મહેનતાણું તરીકે વિનિયોજિત આવકનું સ્વરૂપ ફરીથી તે પાત્ર જેવું નથી જેમાં તે ટ્રસ્ટી તરીકે અપીલકર્તા દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યું હતું.તેથી, જ્યારે ટ્રસ્ટની આવકનો એક ભાગ અપીલકર્તા દ્વારા તેના મહેનતાણું તરીકે ફાળવવામાં આવે છે ત્યારે આવકના સ્રોત અને સ્વરૂપ બંનેમાં ફેરફાર થાય છે, અને તે આમ હોવા છતાં, મહેનતાણાની ગણતરી આવકની ટકાવારી તરીકે કરવામાં આવે છે, જેનો નોંધપાત્ર ભાગ કૃષિ હેતુઓ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી જમીનમાંથી મેળવવામાં આવે છે.જે મિલકતમાંથી આવક પ્રાપ્ત

થાય છે તેમાં કાનૂની અથવા લાભદાયી શીર્ષક હેઠળ કૃષિ જમીનના
ભાડા અથવા મહેસૂલ તરીકે ન મળતું મહેનતાણું, તે કલમ ૪ (૩)
(viii) હેઠળ મુક્તિ ધરાવતી આવક નથી.

તે પ્રિવી કાઉન્સિલના નિર્ણયો અને ઉપર ટાંકવામાં આવેલા આ અદાલતના
ચુકાદાઓને અનુસરે છે કે જો આ કેસમાં એવું માનવામાં આવે કે ભથ્થું અથવા
પેન્શનનો સ્રોત ૧૮૩૭માં કરવામાં આવેલી વ્યવસ્થા છે. તો પછી આવકને 'ડ'
માં વ્યાખ્યાના અર્થમાં જમીનમાંથી મેળવવામાં આવી હોવાનું માની શકાતી
નથી.૨(૧)((અ) અધિનિયમ. આપણને એવું લાગે છે કે આ કિસ્સામાં
આવકનો સ્રોત સ્પષ્ટ રીતે ૧૮૩૭માં કરવામાં આવેલી વ્યવસ્થા છે અને તેથી,
તે કાયદામાં વ્યાખ્યાયિત કૃષિ આવક નથી.

શ્રી શાસ્ત્રીએ તે કેસોને આ આધાર પર અલગ પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો કે અહીં
ભથ્થું દર વર્ષે અલગ અલગ હોય છે.ધારો કે ભથ્થું દર વર્ષે બદલાય છે, આવકનો
સ્રોત હજુ પણ વ્યવસ્થા રહે છે, જમીન નહીં.આ કિસ્સામાં જે આગામી મુદ્દો
ઊભો થાય છે તે એ છે કે ભથ્થું કરપાત્ર આવક છે કે કેમ.શ્રી શાસ્ત્રી દલીલ કરે છે
કે તે મૂડી રસીદ છે.તેઓ કહે છે કે જો કરદાતાના પુરોગામીને વિવાદગ્રસ્ત જમીનો
પર પોતાનો હક છોડવા બદલ વળતર મળ્યું હોત, તો તે મૂડી રસીદ હોત અને
કરપાત્ર ન હોત.તેઓ વધુમાં કહે છે કે ભથ્થું હકીકતમાં તે જમીનોનો હક છોડવા

માટેના વળતરની ચુકવણી હતી.તેઓ કહે છે કે આપણે આવકની ગુણવત્તાને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ, તેની સમયાંતરે નહીં.તેઓ કમિશનર ઓફ ઇનલેન્ડ રેવન્યુ વિ. વેસ્લેયન એન્ડ જનરલ એસ્યોરન્સ સોસાયટી (૩૦-ટી. સી.-૧૧) માં વિસ્કાઉન્ટ સિમોનના ભાષણમાંથી નીચેના ભાગનો ઉલ્લેખ કરે છે:

"આવકવેરાને લગતા કાયદાના અમલીકરણમાં સારી રીતે સ્થાપિત બે દરખાસ્તોનું પુનરાવર્તન કરવું સારું રહેશે.પ્રથમ, સંબંધિત પક્ષો દ્વારા વ્યવહારને આપવામાં આવેલું નામ વ્યવહારની પ્રકૃતિ નક્કી કરે તે જરૂરી નથી.જો ચુકવણી ખરેખર વાર્ષિકી હોય તો તેને લોન કહેવાથી કરદાતાને મદદ મળતી નથી, જો તે સાચું સ્વરૂપ હોય તો વસ્તુને મૂડી ચુકવણી કહેવાથી તેને આવક ચુકવણી તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં.હંમેશા પ્રશ્ન એ હોય છે કે ચુકવણીનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ શું છે, પક્ષો તેને શું કહે છે તે નહીં.

તેથી તેમણે અમને ૭ જુલાઈ, ૧૮૩૭ના પત્રમાં 'પેન્શન' શબ્દની અવગણના કરવા અને ચૂકવણીનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ નક્કી કરવા કહ્યું.વિસ્કાઉન્ટ સિમોનના ભાષણનો બીજો ભાગ પણ સુસંગત છે.લોર્ડ સિમોને અવલોકન કર્યું:

"બીજું, જે વ્યવહાર, તેની વાસ્તવિક રચના પર, એવા પ્રકારનો હોય કે જે કરમાંથી બચી જશે, તે આ આધાર પર કરપાત્ર નથી કે તે જ પરિણામ અન્ય સ્વરૂપમાં વ્યવહાર દ્વારા લાવી શકાય છે જે કર આકર્ષિત કરશે. જેમ કે માસ્ટર ઓફ ધ રોલ્સએ વર્તમાન કેસમાં કહ્યું: 'આવકવેરાના પ્રશ્નો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે વારંવાર એવું બને છે કે કોઈ ચોક્કસ નાણાકીય પરિણામ પ્રાપ્ત કરવા માટે ઓછામાં ઓછી બે પદ્ધતિઓ હોય છે. જો તેમાંથી એક પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવે તો કર ચૂકવવાપાત્ર રહેશે. જો બીજી પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવે તો કર ચૂકવવાપાત્ર રહેશે નહીં...."

નાણાકીય દ્રષ્ટિકોણથી ચોખ્ખું પરિણામ દરેક કિસ્સામાં ચોક્કસપણે સમાન હોય છે, પરંતુ તેને હાંસલ કરવાની એક પદ્ધતિ કરવેરાને આકર્ષે છે અને બીજી પદ્ધતિ નથી. ભૂતકાળમાં એવા કિસ્સાઓ બન્યા છે કે જેને વ્યવહારનો સાર કહેવામાં આવે છે તે કોર્ટને કરવેરાને આકર્ષવા માટે દસ્તાવેજનું અર્થઘટન કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. સ્વરૂપથી અલગ પદાર્થનો તે ચોક્કસ સિદ્ધાંત, હું આશા રાખું છું કે, આખરે ડ્યુક ઓફ વેસ્ટમિન્સ્ટર વિરુદ્ધ ઇનલેન્ડ રેવન્યુ કમિશનર (૧૯-ટી. સી.-૪૯૦) ના કેસમાં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સના નિર્ણય દ્વારા વિસ્ફોટ થયો હતો.

આપણને એવું લાગે છે કે જ્યાં કોઈ એસ્ટેટનો માલિક કાયમી વાર્ષિકી માટે મૂડી સંપત્તિની અદલાબદલી કરે છે, તે સામાન્ય રીતે તેના હાથમાં કરપાત્ર આવક છે.જો તે હમ્માં ચૂકવવાપાત્ર મૂડીની રકમ માટે તેની સંપત્તિની અદલાબદલી કરે તો સ્થિતિ અલગ હશે.જ્યારે હમો પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તે કરપાત્ર આવક નહીં હોય.શ્રી શાસ્ત્રી, પેરિન વિરુદ્ધ ડિક્સન (૧૪-ટી. સી.-૬૦૮) પર આધાર રાખીને દલીલ કરે છે કે વાર્ષિકી હંમેશા આવક તરીકે કરપાત્ર હોતી નથી.આ વાત સાચી છે, પરંતુ આ કિસ્સામાં એવું દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી રજૂ કરવામાં આવી નથી કે ભથ્થું હકીકતમાં ૧૮૩૭માં કરદાતાના પુરોગામીના વિવાદિત હકના મૂલ્યના હમ્માં ચૂકવણી હતી.

પરિણામે, અમે માનીએ છીએ કે ભથ્થું એ મહેસૂલ આવક છે અને કૃષિ આવક તરીકે કરવેરામાંથી મુક્તિ નથી.તેથી, અમે અપીલ સ્વીકારીએ છીએ અને હકારાત્મકમાં ઉલ્લેખિત પ્રશ્નનો જવાબ આપીએ છીએ.અપીલકર્તાનો ખર્ચ અહીં અને હાઈકોર્ટમાં થશે.

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.